

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА БІБЛІОТЕКА
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ АГРАРНОЇ НАУКИ, ОСВІТИ І ТЕХНІКИ
ІНСТИТУТ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ НААН

НАУКОВО-ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОВИРОБНИЦТВА ЯК ЗАПОРУКА ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА

МАТЕРІАЛИ
X НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Київ,

16-17 вересня 2026 р.

УДК 93/94:37:001:63+62(477)(043)

Н 34 *Друкується згідно з рішеннями вченої ради Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН (протокол № 9 від 24 вересня 2026 р.)*

Н 34 **Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра**: матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 16–17 вересня 2026 р. / НААН, ННСГБ, Ін-т історії аграр. науки, освіти та техніки, ІСГ Західного Полісся НААН; редкол.: В.А. Вергунов (гол. ред.), С. В. Нижник (від. секр.) та ін. Київ, 2026. 353 с.

Збірник матеріалів X науково-практичної конференції «Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра» висвітлює актуальні питання розвитку аграрної науки, інноваційних технологій та їх упровадження у виробничу практику. У матеріалах конференції представлено результати досліджень з теоретико-методологічних засад інноваційного розвитку агропромислового комплексу, трансферу наукових розробок, інформаційно-бібліотечного забезпечення аграрної галузі, міжнародного наукового співробітництва та інтеграції української аграрної науки до Європейського дослідницького простору. Окрему увагу приділено історико-науковому осмисленню інноваційного розвитку агровиробництва, питанням післявоєнного відновлення аграрного сектору та зміцнення продовольчої безпеки України. Збірник репрезентує науковий доробок дослідників і сприяє обміну досвідом, розвитку міждисциплінарної взаємодії та формуванню перспективних напрямів інноваційного розвитку аграрної сфери.

Матеріали збірника можуть бути корисними для науковців, освітян, практиків аграрної галузі, студентів і всіх, хто цікавиться проблемами інноваційного розвитку та продовольчої безпеки.

СКЛАД РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Голова: **Вергунов В.А**., д-р с.-г. наук, д-р іст. наук, професор, академік НААН;

Секретар: **Нижник С.В**., канд. іст. наук, старший дослідник;

ЧЛЕНИ:

Аннєнков І.О., канд. іст. наук, старший дослідник;

Аннєнкова Н.Г., д-р іст. наук, доцент;

Бей Р.В., д-р.іст. наук, с.н.с, академік НААН;

Демуз І.О., д-р.іст. наук, професор;

Каштанова Т.В., канд.іст.н., старший дослідник;

Корзун О.В., д-р іст. наук, доцент;

Кучер В.І., д-р іст. наук, професор;

Підгайна Т.М., канд. іст. наук; старший дослідник;

Соловей Г. М., канд. іст. наук; старший дослідник;

Татарчук Л.М., канд. іст. наук; старший дослідник;

Уткін О.І., д-р іст. наук, професор;

Щебетюк Н.Б., д-р іст. наук, с.н.с.;

Юрчак Е.В., канд. іст. наук.

УДК 93/94:37:001:63+62(477)(043)

Кучер В. І. З ІСТОРІЇ ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ АГРОНОМІЧНИХ ЗНАНЬ В СЕЛЯНСЬКМУ ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОСТОРІ З ДОСВІДУ ПОЛТАВСЬКОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОСЛІДНОЇ СТАНЦІЇ ***231***
Литвинко А. С. ПРИКЛАДНІ ТЕХНОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МАТЕМАТИКИ НАН УКРАЇНИ В ГАЛУЗІ ІНЕРЦІАЛЬНОЇ НАВІГАЦІЇ ***238***
Лямець Л. І. П. М. ЛОМОНОСОВ-ГЕЙЄР ТА ЖАБКІВСЬКЕ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО ***240***
Мамрай В. В., Соловей Г. М. ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ РОСЛИН ВІД ШКІДНИКІВ І ХВОРОБ В УКРАЇНІ У 1930–1940-Х РОКАХ ***243***
Навальна М. І. НЕОЛОГІЗАЦІЯ АГРАРНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ НА ТЛІ СВІТОВОГО РОЗВИТКУ ГАЛУЗІ ***246***
Нижник С. В. НАУКОВА ШКОЛА АКАДЕМІКА О. О. СОЗІНОВА: ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗДОБУТКИ ***248***
Олійник Т. Б. ВІД ПОРОДНОЇ БІОЛОГІЇ ДО ФІЗІОЛОГІЇ АДАПТАЦІЇ: ЕВОЛЮЦІЯ НАУКОВОГО ПРЕДМЕТА В ДОСЛІДЖЕННЯХ Ф.К. ПОЧЕРНЯЄВА (1950–1980-ті рр.) ***252***
Підгайна Т. М. РОЛЬ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СПІЛКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ КООПЕРАЦІЇ «СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР» У ВІДБУДОВІ ЦУКРОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ (1922–1923 РР.) ***254***
Самородов В. М., Шиян О. О. РОЗБУДОВИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ: ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Є. П. СТЕКЛЕНЬОВА (1926–2019) ***255***
Спорников В. О. ГЕНЕТИЧНИЙ ЗАХИСТ РОСЛИН У КОНЦЕПЦІЇ СТАБІЛЬНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА: ПОГЛЯДИ АКАДЕМІКА М. П. ЛІСОВОГО ***258***
Ткаченко В. М. ІНОВАЦІЙНИЙ ВНЕСОК МИКОЛИ БЕНАРДОСА В СІЛЬСКЕ ГОСПОДАРСТВО КІНЦЯ XIX СТ. ***260***
Хоменко Є. В. РОБОТА СТАНЦІЇ ВИПРОБУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ МАШИН КИЇВСЬОГО ПОЛІТЕХНІЧНОГО ІНСТИТУТУ В 1901–1902 рр. ***263***
Шкребтій В. С. ВИКОРИСТАННЯ НАУКОВОЇ ФОТОГРАФІЇ В НАУКОВИХ ТА НАУКОВО-ПОПУЛЯРНИХ ЦІЛЯХ НА АНТАРКТИЧНІЙ СТАНЦІЇ «АКАДЕМІК ВЕРНАДСЬКИЙ» ***266***
Шостя А. М., Самородов В. М., Усенко С. О. НЕЗАБУТНЄ ІМ'Я В УКРАЇНСЬКІЙ БІОТЕХНОЛОГІЇ ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Н.А. МАРТИНЕНКО (1926–2011) ***268***
Щебетюк Н. Б. ФОРМУВАННЯ ІСТОРІОГРАФІЧНОЇ ТРАДИЦІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ РОЗВИТКУ АГРАРНОЇ НАУКИ В УКРАЇНІ (перша третина XX ст.) ***270***

бурякоспілки), залучення Всеукраїнської спілки сільськогосподарської кооперації «Сільський господар» дозволило за 2 роки відновити добове виробництво до 95–100% від норми та вийти на рівень 63% від довоєнних обсягів випуску цукру.

Практика оренди довела високий рівень самоорганізації населення: консолідація зусиль селян і робітників, а організаційна діяльність Всеукраїнської спілки сільськогосподарської кооперації «Сільський господар» стала вирішальним фактором відновлення регіональної економіки.

Надання державою пільг і гнучких умов реалізації продукції дозволило кооперації уникнути фінансового краху на етапі збуту та закласти підґрунтя для подальшого розвитку цукрової галузі України.

РОЗБУДОВИК ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА УКРАЇНИ: ДО 100-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Є. П. СТЕКЛЕНЬОВА (1926-2019)

Самородов В. М.[1], Шиян О.О. [2]

[1]Полтавський державний аграрний університет (м. Полтава)

[2]Полтавський краєзнавчий музей імені Василя Кричевського (м. Полтава)

Одним із знакових представників наукової школи академіка О. В. Квасницького являється всесвітньознаний дослідник у галузі фізіології диких та свійських тварин і віддаленої гібридизації доктор біологічних наук, професор Євген Петрович Стекленьов (1926-2019), якому в цьому 2026 році виповнилося 100 років від дня народження [1]. Раніше вважалося, що він народився 7 листопада 1930 року в м. Полтава в сім'ї службовця. Нові факти його біографії досить недавно ввела в біобіографістику співробітниця біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф. Е. Фальц-Фейна НААН Н. І. Ясинецька. І хоч вона не зіслалася на джерела наведеної неї цікавої і важливої інформації, почнемо реконструкцію біографії Є. П. Стекленьова саме з них [3].

Зазначимо, що Євген Петрович Стекленьов, насправді Степан Олексійович Браницький, народився 20.08.1926 року в селі Скварява на Львівщині (нині це Золочівська територіальна громада Золочівського району Львівської області) у сім'ї селян. Згодом він навчався в Золочівській гімназії, після закінчення якої вступив до Львівського медичного інституту, в якому провчився лише один рік.

Через те, що старший брат Степана був бійцем Української Повстанської Армії родина Браницьких переховувалася, та стався дивний випадок. Степана врятувала росіянка, яка дала йому документи, сина її чоловіка. З ними, і відповідно з новим прізвищем він переїхав до Полтави [1].

І ось відтоді починається нове життя Степана Олексійовича Браницького, але вже як Євгена Петровича Стекленьова [1]. Найбільш повну інформацію про його перебування в Полтаві автори отримали з особової справи студента

зоотехнічного факультету Полтавського сільськогосподарського інституту Євгена Петровича Стекленьова за період від 1 вересня 1948 р. до 1 квітня 1953 р. [1]. Відмітимо, що на 46 аркушах пожовклого паперу збереглося багато цікавих фактів.

Перш за все, автобіографія написана українською мовою, що було зовсім не типово для тих часів. У ній Євген повідомляє про своє народження 7.11.1930 р. у Полтаві, а також про те, що в 1938 р. він пішов до школи. Його батько працював в органах НКВД Західно-Сибірського краю, пізніше в Червоній Армії як технік-інтендант, а в 1941 р. він загинув. У подальшому на фронті опинилася й мати Євгена. Лікар за фахом, вона «працювала на залізниці, в органах НКВД Наримського краю…», а від 1939 р. була в лавах Червоної Армії [1]. Далі читаємо, що «…в зв'язку з виїздом матері на війну [сина було] віддано до дитячого будинку». У кінці Євген зазначив, що там він пробув до 1947 р., звідки мати його забрала [1]. Вчився він при дитячому будинку в 9-ій школі міста Львова та працював у селян [1].

Про те, як Євген Стекленьов у 1947 р. знову опинився в Полтаві автобіографія інформації не наводить. Відомо лише, що у 1947 р. він навчався у Полтавській середній школі № 1 робітничої молоді (нині у цьому будинку знаходиться Полтавський міський багатопрофільний ліцей № 1 імені І. П. Котляревського) його Євген закінчив 27 липня 1948 р. Отриманий при цьому Атестат зрілості засвідчив, що він був дуже здібним учнем, адже із 75% предметів мав відмінні оцінки, а лише з алгебри, тригонометрії та російської мови у нього були четвірки [1].

З таким прекрасним атестатом можна було вступати до будь якого вишу, але Євген чомусь обрав зоотехнічний факультет Полтавського сільськогосподарського інституту (нині Полтавський державний аграрний університет). І вже 1 вересня 1948 р. став студентом. У ті часи навчання було платним, але Євген «як син інваліда Вітчизняної війни» вчився безкоштовно [1]. Вже з першого курсу він показав свою цілеспрямованість у навчанні, здатність наполегливо оволодівати знаннями. З усіх предметів мав лише відмінні оцінки. Цим самим здобув величезний авторитет у викладачів, а також повагу в однокурсників. Євген багато працював самостійно у бібліотеках. І не лише в інститутській, а і у центральній міській м. Полтави. Що ж до останньої, то він був змушений отримати для цього спеціальне клопотання дирекції інституту [1]. Хворий на сухоти, Євген Стекленьов багато разів виїздив на санаторне лікування. У зв'язку з цим, він був змушений достроково, самотужки готуватися до іспитів та заліків, і при цьому отримував найвищі оцінки, дивуючи викладачів логікою та послідовністю відповідей.

Але найбільшою насолодою для Євгена була робота у науковому студентському гуртку, що діяв при кафедрі фізіології сільськогосподарських тварин. Його інтелектуальним організатором був очільник кафедри професор О. В. Квасницький, а активним керівником, перша аспірантка Олексія Володимировича – Муза Миколаївна Маньковська, яка від 1948 р. почала

працювати в інституті. Під її керівництвом гуртківці вчилися робити операції на собаках, проводити чисельні досліди по вивченню морфологічних особливостей статевих клітин сільськогосподарських тварин. На той час об'єктом їхніх досліджень були різні тварини. Все це, безумовно, професійно збагатило здібного та допитливого студента Євгена Стекленьова [2]. На підтвердження цього, наведемо красномовний вчинок, який він вчинив багато років потому, ставши вже знаним науковцем. Свою першу монографію з віддаленої гібридизації тварин, яка у 2001 р. побачила світ у столичному видавництві «Аграрна наука» Євген Петрович видав зі словами «Світлій пам'яті моїх учителів – академіка О. В. Квасницького і доцента М. М. Маньковської присвячується». Це найкраще свідчення прояву шани до своїх наставників будь якого дослідника, який пройшов справжню наукову школу, як бачимо, Є. П. Стекленьов не став винятком цієї закономірності. Тож не дарма, даючи йому характеристику, директор інституту доцент П. Н. Ванцак зазначав у ній, що Євген не лише здібний студент, а і активний член низки гуртків «у яких він з успіхом працює протягом п'яти років …», крім цього, він був членом Ради студентського наукового товариства, редактором бюлетеня «За оволодіння наукою» [1].

Коли наприкінці літа 1950 р. професор О. В. Квасницький приїхав до Всесоюзного НДІ гібридизації і акліматизації тварин імені М. Ф. Іванова «Асканія-Нова» для постановки експериментів, то він узяв з собою викладачів А. Г. Баранова, М. М. Маньковську, лаборанта Н.Ф. Сахненко, а також студента Є. П. Стекленьова. Разом із ними працював місцевий співробітник І. Д. Козлов. Усі вони взяли участь в здійсненні великомасштабного експерименту із трансплантації овець. У досліді були використані контрастні ознаки з фенотипу і продуктивності тварини. За його наслідками вперше в колишньому СРСР було отримано 30 ягнят-трансплантантів.

Тож не дарма, після закінчення 30 березня 1953 р. Полтавського сільськогосподарського інституту Є. П. Стекленьова рекомендували до вступу в аспірантуру. Євген обрав для цього Московський пушно-хутровий інститут. Вже в серпні він мав складати там вступний іспит [1]. Та, мабуть, це не відбулося. Ось як про це згадував Євген « …коли я після закінчення інституту, одержав призначення в «Асканію-Нову» Олексій Володимирович [Квасницький] порадив мені спочатку обрати темою кандидатської дисертації дослідження морфології статевих клітин і фізіологічних особливостей репродукції овець, а надалі розширити пошук того ж плану на різноманітні види свійських і диких тварин, що мешкають на території заповідника» [2]. Цю рекомендацію свого видатного наставника Євген Петрович почав виконувати від 1953 року. Саме тоді він став працювати в інституціях, пов'язаних із знаменитим Біосферним заповідником «Асканія-Нова», яким віддав більш як 60 років життя та інтелекту [4]. Тут він пройшов шлях від аспіранта до доктора біологічних наук (1973), професора-генетика (2001), а головно – послідовника настанов свого учителя академіка О. В. Квасницького з питань вивчення властивостей диких тварин у зв'язку з їх

акліматизацією і доместикацією [4]. Олексій Володимирович був науковим керівником його докторської дисертації. Як і він, Є. П. Стекленьов по праву вважається одним із розбудовників інноваційного розвитку тваринництва України.

Джерела та література

1. Архів Полтавського державного аграрного університету (ПДАУ), особова справа Стекленьова Євгена Петровича (1948–1953). 46 с.

2. Стекленьов Є. П. Особливості розмноження диких тварин у звязку з їх акліматизацією та віддаленою гібридизацією. Вісник Полтавського державного сільськогосподарського інституту. 2000. № 1. С. 54–56.

3. Ясинецька Н. Євген Стекленьов – знаний фахівець в галузі віддаленої гібридизації і фізіології відтворення тварин. Novitates Theriological. 2022. № 4. С. 320-322.

ГЕНЕТИЧНИЙ ЗАХИСТ РОСЛИН У КОНЦЕПЦІЇ СТАБІЛЬНОГО АГРОВИРОБНИЦТВА: ПОГЛЯДИ АКАДЕМІКА М. П. ЛІСОВОГО

Спорников В. О.

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека НААН (м. Київ)

Сучасні агроекосистеми є результатом цілеспрямованої діяльності людини, спрямованої передусім на стабільне виробництво продовольства. Водночас вони істотно відрізняються від природних екосистем, стійкість і здатність до саморегуляції яких забезпечуються значним генетичним та видовим різноманіттям рослин, тварин, комах і мікроорганізмів. Штучні агроекосистеми, навпаки, характеризуються відносною біологічною одноманітністю, насамперед через домінування обмеженого набору сільськогосподарських культур і сортів. Це знижує їхню природну стійкість та підвищує вразливість до шкідливих організмів.

За таких умов стабільність і продуктивність агроекосистем потребують постійного регулювання з боку людини, що супроводжується додатковими витратами ресурсів та енергії. Одним із традиційних засобів підтримання продуктивності аграрного виробництва стало застосування хімічних методів захисту рослин. Відтак захист сільськогосподарських культур є невід'ємною складовою сучасних технологій їх вирощування. Проте надмірна хімізація агровиробництва посилює антропогенне навантаження на агроекосистеми, що зумовлює необхідність пошуку більш екологічно збалансованих способів контролю шкідливих організмів.

Саме в цьому контексті особливого значення набувають наукові погляди Михайла Павловича Лісового – доктора біологічних наук, професора, академіка НААН, іноземного члена Польської академії наук, відомого вченого в галузі мікробіології та захисту рослин, агронома за фахом. Він очолював один із